

ایستاده بر قله دیپلماسی

نگاهی به
دیپلماسی منطقه‌ای
دولت سیزدهم در
سال جاری

● میناسلمانی

آغاز به کار دولت سیزدهم و تبیین سیاست خارجی آن در منطقه پرچالش خاورمیانه و تأکید بر این که امنیت جمعی بخش اصلی دکترین سیاست خارجی ایران خواهد بود، شکل‌گیری نظریه‌ای را رقم زده که دولت از آغاز کار برای تبدیل کردن آن به یک الگوواره در روابط منطقه غرب آسیا، اقداماتی جدی را در دستور کار خود قرار داده است. سید ابراهیم رئیسی، رئیس‌جمهور ایران این دیدگاه را نخستین بار در گفت‌وگوی تلفنی خود با «شیخ تمیم بن حمد آل ثانی»، امیر قطر که برای تبریک انتخاب رئیسی به مقام ریاست جمهوری تماس گرفته بود، عنوان کرد. هر چند برخی در آغاز، این دیدگاه را تعارفی برای همگرایی و احتمالاً خوش آمد مقام‌های عربی منطقه تلقی کردند اما ماه‌ها بعد پیگیری رویکردی که تهران به موازات ازسرگیری مذاکرات احیای برجام در وین نسبت به کشورهای همسایه و عربی منطقه در پیش گرفت، نشان از آن داشت که این نظریه تعارف نیست، تصمیم است. اتخاذ این تصمیم بر پایه این واقعیت مورد توجه قرار گرفته که امنیت منطقه‌ای به عنوان یکی از موضوعات مهم می‌تواند همواره بر دیگر ابعاد و منطقه زیستی هر یک از کشورهای خاورمیانه اثرگذار باشد. تردیدی وجود ندارد که نگاه دیپلماتیک و برنامه‌های

۱۵ کشور همسایه
ایران شامل امارات
متحدہ عربی، ترکیه،
روسیه، عربستان،
پاکستان، عراق، قطر،
کویت، قزاقستان،
عمان، بحرین،
جمهوری آذربایجان،
افغانستان،
ترکمنستان و
ارمنستان با دارا
بودن ۵۶۰ میلیون
نفر جمعیت حدود
۶/۳ درصد از حجم
۱۶ تریلیون دلاری
واردات جهان را
به خود اختصاص
داده‌اند در حالی که
صادرات ایران به این
۱۵ کشور همسایه،
بخش کوچکی از این
بازار بزرگ را در اختیار
دارد

دولت رئیسی برای سیاست خارجی نقش تعیین‌کننده‌ای در کاهش یا تشدید فضای امنیتی خواهد داشت؛ برنامه‌ای که در بستر واقعیات میدانی و با پیگیری یک سازوکار روشن و قابل اجرا می‌تواند برای کشور فرصت و امتیاز ایجاد کند. پیگیری این مهم در شرایطی که ایالات متحده در مسیر کاهش تعهدات نظامی خود در منطقه پیش می‌رود، اهمیتی بیش از پیش یافته است.

ضرورت کنار گذاشتن رقابت‌های مغرب

دولت رئیسی بر سیاست اعلامی خود مبنی بر تعمیق رابطه با همسایگان تأکید داشته و با در نظر گرفتن فضای حاکم بر منطقه تمایلی به تشدید اختلافات به وجود آمده ندارد. پیرو این موضع رئیس‌جمهور که بر ضرورت کنار گذاشتن رقابت‌های مغرب و نابجا و لزوم پیگیری رویکرد مبتنی بر گفت‌وگو در منطقه تأکید کرده، این وزیر امور خارجه دولت بود که پس از ورود به وزارت خارجه بلافاصله سفرهای متعدد خود به کشورهای مختلف منطقه را آغاز کرد. امیرعبداللهیان نخست در سخنرانی خود در سازمان ملل پیشنهاد گفت‌وگوی درون منطقه‌ای را به عنوان دعوت دیرپای ایران از همسایگانش

مطرح کرد؛ پیشنهادی که سمت و سوی خود را در مسیر کاستن از اختلافات و یافتن زمینه‌های مشترک همگرایی با مشارکت همه کشورهای منطقه خاورمیانه جست‌وجو می‌کند. سفر وزیر خارجه به سوریه، عراق و لبنان در حالی انجام شد که همزمان خبر مذاکرات تهران و ریاض هم علنی شد، البته سفرهای منطقه‌ای محدود به وزیر نماند و علی باقری، معاون سیاسی وزارت خارجه هم به موازات به جریان افتادن مذاکرات احیای برجام در وین راهی عمان، قطر و پاکستان شد. علاوه بر امیرعبداللهیان، رئیس‌جمهور نیز خود تلاش‌های گسترده‌ای در این زمینه به جریان انداخت. تعدد دیدار با همتایان خارجی همسایه و گفت‌وگو با مقامات مسئول کشورهای منطقه از نشانه‌های توجه به سیاست توسعه رابطه منطقه‌ای بود.

این در حالی بود که ثمرات این تلاش‌ها در حوزه دیپلماتیک در مدت زمان کمتر از یک سال بروز یافت و توانست به نقش‌آفرینی مؤثر در مناقشه قره باغ در قفقاز جنوبی و مدیریت تنش با طالبان در مرزهای شرقی بینجامد. سفر اخیر رئیسی به قطر نیز در چهارچوب توجه ویژه دولت به تقویت نگاه همسایگی صورت گرفت؛ سفری که با هدف حضور در

ششمین اجلاس سران کشورهای صادرکننده گاز (GECF) صورت گرفت اما علاوه بر آن تقویت رابطه سیاسی تهران و دوحه را نیز مورد توجه قرار می‌داد. مقامات قطر در سال‌های اخیر کوشیده‌اند تا از منظر سیاسی خود را در جایگاه یکی از بازیگران در مسائل بین‌المللی مربوط به ایران قرار دهند. پیشتر دوحه بواسطه حمایتش از مواضع جمهوری اسلامی درست در هنگامه‌ای که عربستان با آمریکا در دوره «دونالد ترامپ»، رئیس‌جمهور پیشین آمریکا بالاترین سطح از رابطه راتجربه می‌کرد، آماج حملات عربستان و کشورهای هم‌چون امارات قرار گرفته بود. این کشورها پس از آن نیز کوشیدند دوحه را با تحریم‌های بی‌سابقه از تهران دور کرده و به جبهه خود نزدیک سازند. در همین راستا عربستان، امارات، بحرین و مصر به عنوان کشورهایایی که تصمیم به تحریم دوحه گرفتند، شروط ۱۲ گانه‌ای را برای پایان دادن به تحریم قطر منظور کردند که در رأس آن، قطع فوری رابطه دیپلماتیک این کشور با ایران قرار داشت. پس از آن، وقوع تحولات جدیدی در منطقه خاورمیانه که با حمایت نه چندان قابل اعتنای آمریکا از هم‌پیمانان عربی اش کلید خورد بتدریج تغییراتی را در رویکرد کشورهای عربی منطقه پدیدار کرد.